БЕЛАРУСЬ

ШТАДЗЕННАЯ ПОЛІТЫЧНА-ЭКОНАМІЧНАЯ І ЛІТЭРАТУРНАЯ ГАЗЭТА.

ГОД ВЫДАНЬНЯ I.

Падпіска на 1 м-ц: з перасыл. 15 р. без перас. 12 р.

АБВЕСТКІ: на 4-й страніцы прымаюцца ва усіх мовах па 2 мк. за радок пэтыту.

Газэта выходзіць штодня, апроч дзен пасьлесьвяточных.

Рэдакцыя і Кантора: Менск, Міцкевічава вул., Беларускі Дом (б. Юбілейны)

Радактар прымае ад 12—1 гада. Кантора адчыне- на ад 9 да 2 гад. і ад 5 да 7 гад.

Рукапісы павінны быць чытэльна напісаны.

Аплата прынятых рукапісау залежыць ад рэдакцыі.

Рукапісы назад не выдаюцца.

ЦАНА 1 МАРК.

№ 50 (77). Менск, Нядзеля 21 сьнежня 1919 г. № 50 (77).

Хто ведае, гдзе жыве сямья К. Каганца (Кастравіцкага), таго просім паведаміць Рэдакцыю. Маем пільны інтэрас у справе выплаты ганарару за тые творы нябошчыка, якіе друкуюцца цяпер у „Беларусі“.

Рэдакцыя.

ГОРАД і ВЁСКА.

Цяпер на веску глядзяць, як на нейкі асобны край, які у час агульнай беднаты значна разбагацеу, забраушы да сябе *усе* багацьце краю. Можа яно і прауда, што сялянам, наогул кажучы, цяпер лягчэй жывецца, бо-ж той першы кусок хлеба, які у сучасны мамэнт даражэй за усе, праходзіць перэз рукі селяніна. Няма нічога дзіунага, калі ен першы і скарыстае значную частку гэтага куска. Але нараканьні на сялян за іх абдзірство, несцагалвасьць дарэмны і несправядлівы. Хто добра ведае жыцьце селяніна, той ня будзе наракаць на сялян, як на цэлы кляс грамадзянства. Прауда, і сяляне цяпер навучыліся абдзіраць бедных пакупцоу, але-ж ня многіе маюць магчымасьць драць.

Больш дзіунага у тым, што абывацэлі і чыноунікі, а нават і больш культурные слоі грамадзянства, глядзяць на селяніна, як на нешта ніжэйшае. Дзеля многіх селянін здаецца тым канем у гаспадарцы, якому за цяжкую працу трэба выбіраць горшы пажытак, а у знак падзякі часам пальопаць па сьпіне. (Прынамсі, такіе пагляды выказваліся і у друку). Якая-ж злосьць агортвае чыноуніка і абывацэля, калі гэты конь ня хоча вывозіць з свайго двара пажыткі свайму пану!

Такіе адносіны да сялян, наогул, сьмешные, а для нас—беларусау—абразлівы, бо сялянство становіць тую сілу, на якую мы апіраемся, той корань, з якога пачнецца новае, уласнае жыцьце, новая культура і новые грамадзянскіе адносіны. Незабавам той час, калі селянін моцна запатрабуе сабе правоу. Незабавам сялянство павінно узяць у сьвае рукі кіраваньне культурным і дзяржауным жыцьцем. Сялянство—гэта глауны асяродак усяго народу, гэта, бадай, увесь народ.

Але у тым уся наша трагэдыя, што сялянство—маса цемная, несьвядомая. Хто у тым вінават? Разумеецца, вінават не мястовы абывацэль, які цяпер ваража глядзіць на селяніна. Вінавайцу паказвае гісторыя. Аб гэтым гаварыць тут лішне. Досыць сказаць тое, што цяпер мы стаімо перад сумным фактам. Гэта дзякуючы несьвядомасьці сялянства, на наш край абрушылося столькі няшчасьцяу. Дзякуючы цемнаце сялянства, мы перажылі за два годы ужо некалькі окупацыяу. Дзякуючы усе той-жа несьвядомасьці, край нішчыцца, багацьці адбіраюцца „спагадлівымі суседаямі“. Селянін маучыць, чакае палепшаньня свайго жыцьця, сам ня ведаючы, гдзе яго шукаць. Але палепшаньня няма, як ня было дабра у час былой, доугай окупацыі маскоускага імпэрыялізму. Новые окупацыі прынесьлі новые няшчасьці. Сялянство замкнулося у сваіх весках, адгарадзілося ад усяго сьвету і на сваіх „апякуноу і спагаднікау“ глядзіць з дакорам і няувагаю. Ды якая можа быць увага і прыхільнасьць да усіх сваіх „аканомау“, якіе глядзяць, каб як лепш выкарыстаць вялікую сілу, без якой ня можа жыць усе грамадзянство.

Волею гісторыі сталася, што горад зрабіуся перасыльным аладзейскім пунктам народнае сілы. Горад першым быу адабраны ад народу, і тут былі пабудованы тые установы, якіе перашкаджалі нормальнаму разьвіцьцю народнага жыцьця. У апошніе часы старые і новые „аканомы“ зьвярнулі увагу на прасьвету вескі. Былі пабудованы чужые школы, сьпярша у горадзе, потым і у весцы. Гэта быу новы крадзеж народнага багацьця—крадзеж духоуных сілау і здольнасьцяу народных. Сялянство, якое захавало сваё аблічча асобнага народу, прагнуло навукі, затрачвало на гэта многа сілы і энэргіі. Але затрачаная сіла назад не варочалася. Яна йшла на карысьць другога народу, альбо на карысьць, стаушага ужо рабіцца чужым, гораду. Заміж гэтага, з гораду прыносілася распуста, зьдзек з самога народу, зьневажаньне яго натуры, сьмех над укладамі яго жыцьця. Гэтым прыгняталася яго думка, стрымывауся пошыб яго розуму. Пашырэньня асьветы, узбагачаньня сьветапагляду, падняцьця культуры,—у такім разе не магло быць. На горад у сялян злажыуся пагляд, як на цэнтр распусты і выцягваньня фізычных і духоуных сілау. Горад і веска сталі двума рознымі гаспадарствамі, з якіх першае было паразытам на другім. Нічога агульнага між імі ня было, бо, трэба дабавіць, у горадзе жылі ужо людзі, часта саусім чужые. І селянін калі гаворыць „наш брат“, дык ен разумее толькі цемных, сабе падобных сслянау. Без павадыроу, без прасьветы, без пашаны, селянін жыу сваім уласным укладам, кіруючыся стоячым на месцы, неразьвітым розумам.

У такім становішчы застала селяніна рэволюцыя. Цемные паднявольные масы, якімі была значная большасьць грамадзянства бышай „вялікай“ Расіі, адразу былі заклікаты да гарачага жыцьця. У вадзін мамэнт паднявольны раб павінен быу зрабіцца разумным грамадзянінам і сам кіраваць сваім жыцьцем. Так глядзелі на дзело новые, ужо соцыялістычные урады той жа Расіі. Веску пачалі напіхаць вялікімі ідэямі, недаступнымі слабаму розуму. Усе гэтые ідэі, як чэрві у гаршчку, завятушыліся у галаве селяніна, скручваючыся разам у бясформены камяк. Але і у гэтым разе, як і раней, чалавечы гонар селяніна, яго „я“ таптаолся чужымі нагамі, яго уласная думка прыгняталася цяжкім прэсам апякунства. Нашаму селяніну хацелі давесьці, што тагды яму палегчае, калі ен стане не „ен“, калі Цімох зробіцца „Тимофеем“. З усіх ідэяу адна толькі магла найці месцо у думцы селяніна. „Усе дабыткі народу—агульная уласнасьць“, —кажуць соцыялісты. Гэту ідэю паднесьлі сялянству бальшавікі, перакруціушы яе у такую: „усе багацьце краю—агульнае, але майго не чапай“. Разумеецца, ніякая організацыя у такім разе немагчыма, і воля народу не магла кіраваць агульным жыцьцем.

На цемнаце сялян пачынаецца політычная авантура розных партыяу, розных відау экспэрымэнты. Усякі, хто пачынау хадзіць кале селяніна, упадау яму у ласку. І кожнага з іх посьле пачынау селянін лаяць і праклінаць. „Ахвярамі“ і рэквізыцыямі у селяніна выцягвалі апошні сок, а за гэта яму прынесьлі неспакой і новую зьнявагу—і толькі. Усім сваім настаунікам селянін цяпер плюе у вочы тымі ідэямі, якімі яго накармілі.

Прасьвета вескі, падняцьце культуры *нацыянальнай* павінна стаць першым заданьнем тых сыноу вескі, якіе зразумелі народную трагэдыю і першые паднялі кліч да вызваленьня народу ад рабства і зьдзеку.

Горад павінен стаць не эксплоататарам народнага багацьця, а яго культурным цэнтрам. Веска ужо сама зразумела гэта і цераз сваіх пасланцоу пачынае заклодваць свае культурные установы. Трэба урэшце зразумець і чыноунству, і пачужаушаму мяшчанству, і „спагаднай“ інтэлігэнцыі, у чым гвязьдзе яны сядзяць. Калі веска і горад стануць адной масаю грамадзянства, тагды можна будзе убараніцца ад няшчасьцяу, чужацкіх навалау, ад грабежства і ніштэньня народнага багацьця. Тагды магчымы будуць між горадам і вескай добрые адносіны і узаемная дапамога, калі жыхар места зразумее, што у весцы жывуць не „простые мужыкі“, альбо „хлопі“, але поунапрауные, нічым ад іх ня горшые, грамадзяне і браты.

М—ч.

АПОШНІЕ НАВІНЫ.

ПАВЕДАМЛЕНЬНЕ ПОЛЬСКАГА ГЭНЭРАЛЬНАГА ШТАБУ.

Ад 17—XII.

Літоуска-Беларускі фронт.

На вучастку Дзісна—Полацк нашы атрады зрабілі рад энэргічных нападау, захапіушы палонных. Часьцевае бальшавіцкае наступленьне каля Дзвіны было адбіта.

На рэшце фронту узмацаваная разьведчая чыннасьць.

Валынскі фронт.

Энэргічным нападзеньнем нашых войск разьбіты вялікіе сілы праціуніка на поудзень ад Бела-Карэвіча. Узята 7 куляметау і 70 палонных.

Ад 18—XII.

Літоуска-Беларускі фронт.

Паміж Дзьвінскам і Крэслаукай адбіта атака праціуніка. На рэшце фронту узмацаваная гарматная чыннасьць з абедзьвух старон.

Валынскі фронт.

Нашы войскі энэргічнай атакай разьбілі праціуніка каля Кулешы. Узята некалькі дзесяткау палонных і тры куляметы.

Час. нам. Начальн. Гэн. Штабу, палкоунік ГАЛЛЕР.

П. С. Д. аб плебісцыце на Беларусі.

ВАРШАВА, 19-XII. Польская соцыяль-дэмократычная партыя у справе плебісцыту на Беларусі прыняла такую рэзолюцыю: Стоячы на пляцформе незалежнасьці і цэласьці нашага краю, Літвы і Беларусі, якіе павінны знаходзіцца у дзяржауна-праўавым зьвязку з Польскай рэспублікай, а так жа на позыцыі свабоднага самаазначэньня волі народу, мы хочам склікаць установчы сойм у Вільні, які павінен мець у сваім складзе прадстаунікоу усіх частак Літвы і Беларусі, на асновах пяцізначнай выбарнай сыстэмы, на варунках поунай свабоды.

Мірные перагаворы з бальшавікамі.

ВЕНА, 19—XII. З Масквы паведамляюць: Ангельскі урад афіцыяльна апротэстоувае паведамленьні аб мірных перагаворах з савецкай Расіяй. Савецкі урад так-сама офіцыяльна заяуляе, што перагаворы вяліся у Копэнгагэне і што ангельскі урад дауно шукау спосабау, каб устанавіць пастаянную зьвязь з Савецкай Расіяй. Ангельскі урад намыкаецца к экавамічнаму падняволеньню усей бышай Расіі і дзеле таго падтрымлівау Колчака, Дэнікіна і Юдэніча.

БЭРЛІН, 19-XII. У ангельскім парлямэнце Льор Вурд у адказ на запрос заявіу, што ангельскіе прадстаунікі зьвярнулі Літвінаву яго пісьмо не адпечатаным, дзеле таго, што яны ня былі упоунамочанымі прыняць якую нібудзь пропозыцыю ад савецкай Расіі.

Льойд Джордж на запрос заявіу, што калі бальшавікі хочаць міру, то яны у першы чарод павінны увыйсьці у перагаворы з тымі, з кім яны ваююць—Колчаком і Дэнікіным.

Разгром Дэнікіна.

ЛЬВОУ, 19—XII. Наступленьне чырвонай арміі прымае для Дэнікіна катастрафічны характар. Чырвоные войскі захапілі чыгуначную лінію Харкау—Палтава. Імі захоплены станцыя Вадзяная, Коламак, Іскраука, Голзяч, Зеньков і Краспалуцк, падышлі да Лубнау і перарэзалі чыгунку Рамадан-Міргарад. Харкау эвакуаваны. Буржуазія у паніцэ уцекла у Таганрог.

З Вены паведамляюць: пад напорам паустанцау дэнікінцы ачысьцілі Харкау. Паустанцы захапілі шмат аружжа і ваеннага матэр'ялу.

Незалежнасьць беларускай праваслаунай цэрквы.

Гісторыя сьведыць, што беларуская праваслауная церкау заусюды жыла сваім асобным незалежным жыцьцем, і толькі прызнаньне константынопальскага патрыарха надавала ей некую сувязь з царквою маскоускаю, або як цяпер кажуць, расійскаю.

На пачатку XV-га веку адбылося і формальнае аддзяленьне беларускай цэрквы ад маскоускай. У 1415 г. беларускіе і украінскі епіскапы, на жаданьне вялікага князя Вітаута (Александра), выбралі сабе за кіеускага мітрапаліта Грыгорага Цам'улака, родам баугарына. Гэта быу ужо трэці выпадак абраньня асобнага мітрапаліта для беларуска-украінскай цэрквы. Але константынопальскі патрыарх адмовіуся пасьвяціць Цам'улака на мітрапаліта. Тагды, 15-га лістапада 1415 г. у Навагрудку (цяпер паветавы горад на Меншчыне), зьехауся збор з 8-і епіскапау, архімандрытау, ігуменау, князеу і баярау. На чале збору стау сам вялікі князь Вітаут. Збор пастанавіу абыціся без патрыарха і пасьвяціць Цам'улака самым, не зважаючы на тое, што патрыарх не згаджаецца.

Тагды патрыарх константынопальскі разам з маскоускім мітрапалітам Фоціем адказалі на гэтую ухвалу адлучэньнем і пракляцьцем. Пры такіх умовах Цам'улак мог аставацца мітрапалітам нядоуга. Прабыу ен на мітрапалічай пасадзе усяго чатыры годы, а потым выехау у Малдавію.

Подчас Флорантыйскай вуніі константынопальскі патрыарх, Грыгоры Мамма, пасьвяціу на „мітрапаліта кіеускага, літоускага і усяе ніжняе Расіі“ грэка Грыгорага. Гэта было у 1458 г. у Рыме. Грыгорага прызнау урад і усе беларуска-украінскіе епіскапы, апрача бранска-чарнігаускага, Яхіма, каторы з гэтай прычыны прымушаны быу уцячы у Маскву.

У 1459 г. у Маскве адбыуся збор. Маскоускіе іерархі пастанавілі ня прызнаваць Грыгорага за мітрапаліта і ня мець з ім ніякіх зносін. Так адбылося аддзяленьне беларуска-украінскай цэрквы ад маскоускай. Беларуска-украінская, або, як тагды казалі, літоуская мітраполія, стала жыць асобна, пад уладаю патрыарха константынопальскага. Але улада патрыарха над беларускай мітраполіяй была толькі номінальнай. Так напрыклад, калі у 1541 г. паустала спорка між мітрапалітам і полацкім епіскапам за тое, што на набажэнсьцьве было уніжана дастаенство апошняга, то вялікі князь прызнау справу падсуднай у першай інстанцыі духоунаму суду, а у апэляцыйнай—сабе, а не патрыарху.

На чале праваслаунай цэрквы на Беларусі і Украіне стаяу мітрапаліт. У XV-м веку ен звауся „кіеускім і усея Русі, а у XVI-м веку „кіеускім галіцкім і усея Русі“. Жылі мітрапаліты у Кіеве, або у Вільні.

Улада мітрапаліта над епіскапамі прызнавалася толькі на словах і у тэорыі, а на практыцы была вельмі слабая. Мітрапаліт не назначау епіскапау. Звычайна, кандыдаты на епіскапскую катэдру выбіраліся зборам духоуных і сьвецкіх вяльможау. Але часам і абраньня ня было. Вольные епіскапскіе катэдры часам вялікі князь раздавау пры жыцьці епіскапа. Такіе кандыдаты, адтрымаушые чакаючые граматы (экспэктацыву) з правам заняць епіскапскую катэдру, калі яна асьлабаніцца, называліся *номінатамі*.

Ня гледзячы на гэта, важнае значэньне зборау заусюды прызнавалася. Сам вялікі князь часам склікау збор, як гэта было, прыкладам, у 1546 г., калі да вялікага князя дайшлі чуткі аб бязладзьдзі у праваслаунай цэркве. Ен загадау склікаць збор у Вільні.

На павіннасьці епіскапау ляжало кіраунііцтво сваею епархіяй і духоуны суд. Але епіскапы звычайна рабілі гэта ня самі, а пры дапамозе зборнага выбранага *крыласу* (клірос). Крылас—установа старая, перайшоушая да нас з Візантыі разам з хрысьціянствам. У Маскоушчыне гэтая установа была зьнішчана, а у нас яна шырока разьвілася. Зборны крылас складауся з усіх парахвіяльных сьвяшчэньнікау катэдральнага места. Крылашане па чарзе адпраулялі набажэнство у зборнай цэркве. Значэньне пратапопа у крылашанау было вялікае. Ен папэуна быу старшынею і кіраунічым усіх сходау (зборау) крылашанау. Крылашане павінны былі, як гэта звычайна рабілася, гатаваць кандыдата на сьвяшчэньніко.

Асоба, жадаушая зрабіцца сьвяшчэньнікам, зьвярталася з просьбаю аб гэтым да епіскапа і падавала пры просьбе рэкомэндацыю грамады тае парахвіі, якой яна сябе лічыла. Гэтую асэбу пасьвяшчалі на сьвяшчэньніка, зрабіушы яму экзамен. Але посьле пасьвяшчэньня кандыдат на сьвяшчэнікі павінен быу яшчэ шэсьць нядзель праходзіць царкоуную службу практычна пры зборнай цэркве, пад кіраунііцтвам крылашанау. За свае пасьвяшчэньне на сьвяшчэньніка асоба плаціла па таксе епіскапу і крылашанам пэуны падатак, а так сама усім, хто вучыу яго царкоунаму уставу.

Што тычыцца манастыроу, дык архімандрытау і ігуменау абіралі на пасад манахі таго манастыру, дзе яны меліся служыць, а зацьвярджау вялікі князь.

У рэлігійным і культурным жыцьці Беларусі вялікае значэньне мелі *брацтвы*, што закладаліся пры парахвіі. Але аб іх—у другі раз.

Я. [illegible]невіч.

Політычные весткі.

Пастановы коаліцыі, аб дапамозе Аустрыі.

Вышэйшая рада пастанавіла даставіць Аустрыі 30 тысяч тон збожжа. Так сама пастаноулена аб тым, што патрэбна фінансовая дапамога з Амэрыкі.

Канцлер Рэнэр прасіу запэуніць аустрыяцкае насяленьне спакыунасьцю на 10—12 месяцау, каб маглі у Аустрыі пачаць працу, аднавіць індустрыю і пачаць выплачываць даугі.

Рэвалюцыйны настрой у Баугарыі.

Рэвалюцыйны рух у Баугарыі не спыняецца. Недауна у Софіі сабралася вялікая маса народу каля палацау караля, вымагаючы, каб кароль Барыс адмовіуся ад пасады. Дэмонстранты былі разагнаны войскамі.

Інтэрнацыянальны конгрэс аб крызысе апалу.

У Парыжы адбываецца цяпер інтэрнацыянальны конгрэс, у каторым прымаюць учасьце прадстаунікі 22 дзяржау. Конгрэс мае сваей мэтай змагацца проці крызысу апалу.

Стычка паміж паудневымі славянамі і вэнгэрцамі.

„Франк. Цэйтунг“ наведамляе, што вэнгэрская вайсковая часьць у 1000 чалавек перайшла граніцу і адкінула пауднева-славянскае войско, пры гэтым захапіушы у палон 1 палкоуніка і 7 жандармау. Артылерыя славянау адкінула вэнгэрцау. Пауднева-славянская дзяржава падала проці гэтага протэст вэнгэрскай дзяржаве.

Дзяржаунае здрадзтво у Турцыі.

У Константынопале выкрылі дзяржаунае здрадство, подлуг якога мелі скінуць султана і проклямаваць за дзяржаунага кірауніка сына бышага султана Абдул Гаміда.

Бэльгія ня хоча далей быць нэйтральнай.

З Брыселя паведамляюць, што Бэльгійская дзяржава зусім не дамагаецца вярнуцца да ранейшага нэйтральнага становішча.

Пагром Колчака.

Радыэ з Масквы паведамляе, што пасьля незакончанага яшчэ падрахунку, чырвоные войскі здабылі пры заняцьці Омску 34 гарматы, 360000 гарматных знарадау, 199000 ручных гранатау, 30000 стрэльбау, каля 19 мільенау патронау, 897 куляметау, $3\frac{1}{2}$ мільены кулямэтных паясоу, 4 мільены 670 тысяч капсулеу, ангельскую упраж, 1808 упражау на 618 конных вэзоу і шмат іншага матэрыялу.

У Польшчы.

Роля польскай арміі для Эуропы.

Парыжская газэта „Тан“ друкуе размову з польскім дэлегатам мірнай конфэрэнцыі і цяперашнім кандыдатам міністра заграні́чных спрау, Ст. Патэкам, каторы неуздаволены вэрсальскім трактатам, дзе пытаньне аб граніцах вызначана у кірунку плебісцытау. Гэта не радуець Польшчу. З усіх бакоу пакуль што граніцы няпэуны. Польшча яшчэ ня ведае, колькі тэрыторыяу і насяленьня яна будзе мець.

Патэк яшчэ гаварыу аб польскіх салдатах, каторые ваююць ня толькі дзеля польскіх інтэрэсау, але у пэунай меры дзеле інтарэсау коаліцыі. З гэтых прычын ен хоча зьвярнуць увагу дзяржауных главароу усяго сьвету, каб яны кожнага дня задавалі сабе пытаньне: „Што-бы здарылася з Эуропай, каб польская армія не істнавала?—Адказ прымушау-бы іх болей уважна думаць аб польскай арміі.

К мірным перагаворам.

У ангельскім парлямэнце.

У ангельскай палаце паслоу паміж іншым было гаворана і аб польскай пропазыцыі конфэрэнцыі.

Пасол Kentworthy запытау прамьера, ці урад мае якіе-колечы весткі і аб стараньні польскага ураду склікаць конфэрэнцыю усіх ваюючых партыяу і народау на бышых тэрыторыях расійскай імпэрыі у мэце утварэньня агульнага міру; ці на выпадак адбыцьця конфэрэнцыі, будзе на ей рэпрэзэнтаваны ангельскі урад і ці супроці недастаткау, пануючых у сярэдняй і усходняй Эуропе, захоча ангельскі урад як найшчырэй падтрымаць польскі урад у гэтай працы для люду?

На гэта Bonar Lou адказау, што ангельскі урад вестак ніякіх ня мае, а калі пачнецца конфэрэнцыя, дык будзе яшчэ часу застанавіцца над гэтым пытаньнем.

У ангельскім парлямэнце Малон запытауся у ураду аб асыстэнце Огрэды, каторы дэлегаваны у Копэнгагэн, каб прымаць учасьце у перагаворы з бальшавікамі і каторы завецца містэр Натган. На гэта Сэсыль Гармсворт адказау: Мне здаецца, што м-р Натган жыд. Я ня ведаю аб яго рэлігійнай і політычнай належнасьці і ні адзін з гэтых фактарау ня узяты пад увагу, калі ен быу назначаны ехаць з Огрэды у Копэнгагэн.

Ангельскіе рабочые за мір.

Ангельскіе профэсыянальные саюзы („Трэд Уніон“) зьвярнуліся да ангельскага ураду з вымаганьнем заразжа пачаць мірные перагаворы з савецкай Расіяй, зараз-жа зьняць блёкаду з расійскіх партоу і завязаць гандльовые зносіны з Расіяй.

Латвія і бальшавікі.

З Копэнгагэну паведамляе „Матын“:

Ужо пісалі аб тым, што латышскіе дэлегаты у Юр'еве прымаюць учасьце у конфэрэнцыі толькі дзеле таго, каб мець інформацыю аб становішчы бальшавікоу, аднак, як кажа „Політыкен“ яны мелі з бальшавікамі сакрэтную нараду бяэ учасьця эстонскіх дэлегатау. Нарада адбывалася паутары гадзіны і яе зьмест быу павядомлены эстонскаму ураду. Двое з латышскіх дэлегатау выехало у Рыгу. Ангельскі палкоунік, імя якога невядома, прыняу учасьце у нарадзе.

Бальшавікі аб мірных перагаворах.

Чычэрын вельмі здаволены з апошніх прамовау Льойд Джорджа аб Расіі. Гэтые прамовы выклікалі глыбокае уражаньне у шырокіх масах расійскага народу. Яны пазваляюць спадзявацца на устанауленьне прыхільных адносін між абедзьвума дзяржавамі, чаго вельмі пажадае савецкі урад.

Чычэрын з жалем адзываецца аб Амэрыцы і полемізуе з францускімі політыкамі. Ен рад, што прэмьер Вялікай Брытаніі асвабадзіуся нарэшце ад уплыву Францыі.

Парыжская „Victoire“ паведамляе з Льондану, што Льойд Джордж у сваей апошняй прамове заявіу, што на будучай міжнароднай конфэрэнцыі у Льондане, пасьвячонай усходняму пытаньню, ня будзе прадстаунікау Расіі. Іх ня можна дапусьціць да учасьця у конфэрэнцыі, бо бальшавіцкі урад ня думае склікаць установчага сойму, а з другога боку ангельскі урад не пастарауся аб прызнаньні Колчака і Дэнікіна

Проф. Е. Карскі.

Стары беларускі пісьменьнік

Арцэм Дарэускі-Вярыга

і яго літэратурны альбом.

Да беларускіх пісьменьнікау першай палавіны XIX в прылічаецца і сучасьнік В. Дунін-Марцінкевіча (гл. „Беларусь“ №№ 40 і 41), Арцем Дарэускі-Вярыга, родам з Вітабскай губэрні. Як кажа Кіркор, („Живописная Россія“ III, 327) лепшые з яго творау: „Гутарка з шляхдроукі на зямлі латыскай“, „Паврот Міхалка“, „Быхау“ і др. Ні адзін з гэтых творау, відочна, нігдзе не друкавауся, мы нават у рукапісу іх нідзе не спатыкалі, так сама і перакладу „Конрада Валенрода“, Міцкевіча, аб якім Кіркор гаворыць, што ен ня быу друкованы, але пашыраусяу рукапісы. Бясспорна, есьць два рукапісы Дарэускага-Вярыгі. *)

1) Літвінам, запісаушымся у мой Альбом на Пажагнаньне (Вільня 1858 р. 27 пазьдзерніка). Пачынаецца словамі:

Братцы, братцы! Што мне стала?
Я тры дні у вас пляууся... **)

*) Замест польска-лацінскага друку, праз друкарскіе трудпасьці, усюды ужываю беларускую кірыліцу; у польскіх тэкстах — лацінку.

**) Гэты твор, відочна, называецца у „Н. Ніве“ за 1913 г. № 37 („Братом літвінам“).

Аб Альбоме гутарка будзе ніжэй.

2) Dumka chłopka z okolic Witebska na odgłos wolności 1858. Пачынаецца словамі:

Сьвеціць сонцо, сьвеціць сонцо!

3) І значны адрывак аднаго яго вершу, датычага Кіркора, надрукаваны праз Р. Зямкевіча:

Адаська, родны Адаська!
Як мы цешымся з цябе!
Душа твая зусім наська,
А горнеш усіх к сябе.
Мурашачка працавіта,
Хвала, брат, сіле тваей!
Як нашы у пуню жыта,
Кладзеш усе у Музэй *)
Будзь здарау! Няхай-жа пільна
Так усе робяць свае;
Няхай помняць край і Вільня,
Стараньні гэты чуе.

Дзеле таго, што да нас дайшло толькі ня шмат літэратурнага матар'ялу нашага аутара, аб яго таленце прыходзіцца судзіць па адзывах яго сучасьнікау, якіе захаваліся аб ім у яго „*Альбоме*“. У нас была копія гэтага Альбома, уласьнасьць Б. А. Тарашкевіча. Зьмест яго гэткі: (1) Ліст *Ул. Сыракомлі* ад 21 паазьдз 1858, з якога відаць, што ен у „Альбом“ напісау верш (palnąłem wiersz). Самы верш, у польскай мове, ідзе за гэтым лістом:

Wzywasz mię w xiążkę Twoich pamiętek,
Abym uczynił dobry początek;
Stawać na czele skromność się wzbrania,
Bom niestworzony do przodkowania...

*) Маецца на увазе Віленскі Музэй пры Публічнай бібліотэцы да часу яго пераробкі.

2) Беларускі верш *Н. Караткевіча* (падпісаны: 4 ліст. 1858 р. Міньск).

Беларускі дудару!
Радасна таму гаспадару,
К каторому на парог
Зашлець цябе Госпад Бог.
Бо ты, мілы дударэнька,
Так іграеш харашэнька,
Што душа аж расплывецца,
Што аж сэрцо затрасецца,
А ад радасьці сьляза пальецца...

3) Ian ze Sliwina *). (Вільня, пазьдз. 24, 1858 р.) піша некалькі слоу аб сабе і аб Дарэускім і між іншым, гэтак характэрызуе яго:

„Jak że więc rozległe dla ciebie, co władasz tak dobrze piórem w tej mowie rodzinnej pole! Działaj, pracuj, spajaj węzłem miłości, ucz chwalić Boga, kochać rodaków i matkę ojczyznę“.

4) *В. Карацынскі* (Вільня, 23 пазьдз. 1858) піша доугі верш, які адзначаецца зычным вершаваньнем. Пасьля прывітаньня, выказваецца радасьць аутара з прычыны прыбыцьця у Вільню Вітабскага песьняра:

І зямля тут твая,
І народ, як сямья:
Ен з табою з вякоу
Адно цело і кроу;

*) Псэудонім Кіркора.

Беларускі рух і беларускіе літэратары.

II

Посьле перавароту 1917-га року наступіла овая эра і у нашым руху. Узварухнуліся шырокіе кругі беларускага нарфду. Пачала працэваць лепшая часнапага касяленьця, каторая вярнулася да роднай глебы. Пашлі працаваць многіе беларускіе организацыі ня тольні на Беларусі, але куды далей, за межамі нашай зямлі (уцекачы) і нават у розных краех заграніцай.

Але, калі хто думае, што пры усім гэтым адкрылася шырокая дарога да працы, да разьвіцьця талентау, беларускім пісьменьнікам, што палепшалося іх жыцьце—дык той абмыляецца. Астаткі ранейшых беларускіх пісьменьнікау і рад новых асталіся і цяпер, як гэта кажуць, „пад канем“.

Я-б сказау, што у беларускай справе і па сягодняшні дзень пануе вялікая эксплоатацыя беларускіх літэратарау. З аднаго боку—ганаровага—у нашых політычных дзеячоу нібы-то першае месцо займае беларуская літэратура, а з другога боку—эконамічнага, яна займае самае непачэснае месцо.

Выдаваць беларускую газэту акуратна і нормальна вельмі цяжка. На гэта у нашых заможных людзей „шкада грошы“. Нашые газэты хутка родзяцца і хутка паміраюць, бо фактычна нашые главары імі мала цікавяцца. Штадзенную газэту прыходзіцца пісаць як бы колечы двум асобам ад першага да апошняга радкоу. А выдаваць беларускую газэту у 5 разоу цяжэй, чымся расійскую, або польскую. Тут ножніцы нічога не дапамагаюць. Нават і абвесткі прыходзіцца перапісываць пабеларуску. А калі хто дае матар'ял хоць пабеларуску, дык у большасьці прыходзіцца перапісываць, і выпрауляць.

Потым новая бяда з карэктурай—добрага карэктара трудна знайсьці.

Выдаць новую кніжку беларускую яшчэ болей цяжка. Рукапісы нашых пісьменьнікау валяюцца кучамі і часта прападаюць. Не выдаюцца асобнымі зборнікамі раскіданые па розных журналах і газэтах друкаваные творы нашых пісьменьнікау, і тысячам жадаючым азнаеміцца з беларускай літэратурай проста няма магчымасьці гэтага дабіцца.

А гэта усе, пры шчырых адносінах да беларускай справы, можна было-б зробіць. Наша літэратура адразу павялічалась-бы у некалькі разоу і гэтым паднялася-бы уся наша культура, павысіуся-б нават і наш політычны курс. Выходзіць тое, што сваімі халатнымі адносінамі да беларускага друкаванага слова нашые політыкі падсякаюць той сук, па каторым яны самі сядзяць. Выдаюць грошы няма ведама на што, а беларускае друкаванае слово марнеець, прадстаунікі нашага друку брацуюць без абеду.

Прауда, рэволюцыйная бура выкінула на хвалях нашай справы шмат політычных авантурнікау—кар'ерыстау, каторые цікавяцца польскімі кішанькововымі справамі, а беларуская літэратура іх абыходзіць як леташні сьнег, але дзе нашые лепшые людзі? Ці як так мала іх і яны нічога зрабіць ня могуць?.. А каб усе працаунікі беларускіх розных інстытуцыяу акуратна мелі за абавязак купляць сваю газэту, дык яна-бы гэтым мела вялікую дапамогу.

А, сваім чынам, на беларускую газэту трэба кленчыць капейкамі у новых манаполістау беларускай справы, а беларускіх літэратарау кормяць „ідэяй“.

Час нашым пісьменьнікам з'арганізаваць сваю профэсіянальную літэрацкую злучнасьць дзеле абароны сваіх інтарэсау. Шмат ужо аб гэтым было гаворана, але нешта усе адносяцца індыфэрэнтна да гэтай справы. Гэта вельмі сумна. Мабыць горо-нядоля іх шчыра няньчыла, калі яны нават надзею страцілі паправіць свае жыцьце...

Але я аднак спадзяюся, што праудзівые працоунікі беларускай справы,—пісьменьнікі і поэты, каторые патрапілі шчыра аддаваць усе свае лепшые сілы, усе свае жыцьце дзеля карысьці беларускага народу, патрапяць змагацца за адваяваньне пачэснага месца беларускаму друку, каб ен меу магчымасьць ісьці угору.

З. Бядуля.

Грамадзяне Беларусі!

У м. Менску распачау працу **Беларускі Цэнтральны Саюз Сялянскай Гаспадаркі.** Саюз гэты у першы чарод будзе дапамагаць сялянам беларусам у прышуканьні і закупцы сялянска-гаспадарчых машын і прылад, як малацілкі, веялкі, плугі, бароны, косы і інш., а так сама насеньня і штучнага гною.

Як вялікая організацыя, каторая будзе мець зносіны з усімі іншымі гандлевымі фабрычнымі фірмамі, як Беларусі, Польшчы, так і заграніцай,—саюз мае магчымасьць адтрымліваць усе патрэбнае у гаспадарцы лепшага гатунку і з першых рук—значыцца, шмат таней чымся у жыдоускіх і іншых асабістых гандляроу. Апрача сказанага, саюз будзе дагаджаць селяніну у найвышэйшым збыце свaей гаспадарскай выпрацоукі.

Дзеле таго, каб зрабіць сувязь з вескамі, саюз шле сваіх інструктароу. Яны на мясцох растлумачаць, як сялянства зможа лепей скарыстаць для сябе гэты новы заклад на нашай роднай Беларусі.

Прынамсі, лепей будзе, калі грамадзяне будуць злучацца да мелых хаурусау, ці таварыствау Сялянска-Гаспадарскіх і праз сваіх прадстаунікау рабіць заказы у Цэнтральны Саюз і падтрымліваць з ім іншые зносіны.

Як рабіць гэткіе таварыствы, якіе уставы патрэбны дзеля гэтага і інш.—усе гэта растлумачыць інструктар.

Акрамя таго, просім заходзіць і асабліва у Саюз, калі каму магчыма быць у Менску у справах свaей гаспадаркі. Просім пашырыць вестку аб гэтай справе сярод суседзяу.

Адрэс: м. Менск Дамініканская вул. (Петрапаулауская вул., д. № 50 у двара, 3-ці паверх.)

Часовы Урад Саюзу.

МЕНСКАЕ ЖЫЦЬЦЕ.

Да „плебэсцыту“ энэргічна рыхтуюцца мясцовые польскіе кругі. Організацыя выбарау будзе перададзена б. старшыні камісіі па выбарах у мястовую раду В. Янчэускаму, ня гледзячы на тое, што большасьць мясцовага насяленьня асталася неуздаволеным яго працай.

Цяпер пачалі апрацовываць увесь матэрыял, сабраны пры рэгістрацыі мясцовага насяленьня.

Аднастайная валюта, толькі польская мае быць уладжана па асобаму прыказу у Менску і на усей тэрыторыі усходніх зямель з новага году. А пакуль што курс польскіх марак на 20% ніжэй.

Аптэкарская такса досіць высокая. Беднаце, сярод каторых, глауным чынам, пануюць розные занядужаньні, гэта такса не пакішэні. Трэба чакаць зьмен у гэтай справе.

Выбары у земство у Менскім, Ігуменскім і Слуцкім паветах пачаты 10-га сьнежня. Выбары павінны быць закончаны да Лютага 1920 году.

За мінулы месяц у Менску адчынена 180 новых прадпрыімствау, глауным чынам, магазынау.

Польскім коопэратывам м. Менску урад выдау супсыдыю у 3 мільены марак.

У мястовых профэсыянальных саюзах пачалася цяпер нормальная праца. Ва усіх саюзах ужо адбыліся перарэгістрацыі і выбары новых прауленьняу. Цяпер саюзы пад агульным кірауніцтвам цэнтральнага бюра вядуць старанную працу па організацыі усялякіх сэкцыяу, комісыяу, апрацоуваюць тарыфы, рэгіструюць сваіх безработных. Большасьць менскіх рабочых зноу вярнуліся у свае профэсыянальные саюзы.

Тарыфные стаукі для розных катэгорыяу працы, з прыняцьцем у аснову пражытачнага мінімуму, апрацаваны многімі мясцовымі профэсыянальнымі саюзамі. Па большай часьці прадпрыімцы укланяюцца ад выпауненьня вымаганьняу рабочых. У гэткіх выпадках пытаньне аб стаукахх перадаюцца на разгляд аддзела працы пры менскім окрузе, каторы стараецца даводзіць да згоды абедзьве стораны.

Культурна-прасьветная праца у профэсыянальных саюзах ідзець цяпер вельмі слаба. У гэтым кірунку саюз дзеля многіх прычын бяесільны, што колечы зрабіць. Троху працуе „рабочы дом“ (бундаускі), дзе час ад часу адбываюцца лекцыі, даклады і концэрты.

Саюз фармацэутау, вымаганьні якога саюзам уласьнікау аптэк ня выпаунены, зьвярнууся у аддзел працы са скаргай. Фармацэуты паказываюць, што ня гледзячы на тое, што аптэкі цяпер зарабляюць вялікіе сумы, уласьнікі аптэк адмауляюцца выпауніць справядлівые вымаганьні сваіх служачых. У выпадку невыпауненьня вымаганьняу, мае быць забастоука у аптэках.

Безрабоціца у Менску усе яшчэ вельмі вялікая. Аказаліся бяз працы, глауным чынам, друкарскіе рабочые, табачные і будауніцкіе рабочые.

Тыфус пануе цяпер у горадзе у досіць абшырных формах, глауным чынам на акраінах. Патрэбны прыняцьці самых экстраных мер.

Востра чуецца гэтая эпідэмія таксама і у Бабруйскім павеце.

У харчовым аддзеле магістрату заканчываецца цяпер падгатоучая работа па організацыі з новага году выдачы насяленьню харчовых прадуктау на картачкі. У першую чаргу будзе выдавацца хлеб або мука і бульба.

Аблава на біржы была зроблена паліцыяй у пятніцу 19 сьнежня. Увесь район Койданаускай, Нямігскай і Зборовай вул. быу раптам акружаны вялікім атрадам паліцэйскіх. Усе, хто знаходзіуся на біржы, лікам у некалькі сот чалавек, былі адпраулены у паліцэйскіе цыркулы, дзе былі абысканы і многіе спэкулянты арыштаваны. Перадаюць, што у затрыманых знашлі вялікіе сумы на сотні тысяч грошай у розных валютах, золато і серабро.

На біржы курс нямецкіх марак усе павялічваецца: за 1000 нямецкіх марак даюць 1850 польскіх марак.

Курс „думак“ яшчэ болей падае. Курс царскіх па ранейшаму цьверды.

Тэатр і мастацтво.

У пятніцу, 19-га сьнежня, у мястовым тэатры ставілі „Апошняе спатканьне“ У. Галубка. Пьеса гэтая на беларускай сцэне досіць вядомая.

Вызначаліся свaей добрай ігрой браты Ждановічы, Аляхновіч, Галубок, Вера Тарасік і іншые. Трэба адзначыць, што Вера Тарасік за час свaей 3 х гадовай артыстычнай працы шмат усьпела у выкананьні самых адпаведных роляу. Бязумоуны артыстычны талент яе усе болей разьвіваецца.

Што тычыцца нашых артыстак у ролях старых кабет, дык нельга ня успомніць аб тым, што у іх ня было ні падходзячага грыму, ні голасу. І гэта—іх заусягдышні дэфэкт.

Хаця „Апошняе спатканьне“ ужо некалькі разоу апрацоувалося аутарам і ужо надруковано адзельнай кніжкай, аднак-жа яшчэ вымагае папраўак. Глауным чынам апошні акт, дзе страшніцкая праз меру доугая фільозофія даводзіць публіку да маркоты, гэтым парушаецца цэльнасьць драмы.

Паміж іншым трэба сказаць некалькі слоу аб тым, што публіка сьмяецца у самых трагічных мамэнтах. Шмат хто у гэтым вінаваціць публіку за няувагу і неадчуваньне трагізму. Але мы глыбей шукаем прычыны гэтай „няувагі“ і прыходзім да такога пераконаньня, што у гэтым вінавата ня публіка, але, або артысты, або сама драма. Гэта ужо есьць бясспрэчным фактам, што публіка адклікаецца сваім пачуцьцем на добра выкананую ігру, як на музыку. Але гэта ужо справа артыстау, ці драматурга завладаць настроем публікі.

Пры трагічнай ігры малая ненатуральнасьць, лішняе слово псуе усе. Калі артыст на сцэне няумела плача, страляе, падае, паміраe і інш., дык няхай будзе пэуны, што гэта вызаве толькі сьмех. І вось артысты у гэткіх выпадках павінны наракаць на саміх сябе.

Ясакар.

Хоць няма каліты
Ды гамоніць, як ты.
Роуна з песьні твае
Думу-думку снуе,
І ня то абы з рук,—
Чалавек ня Пінчук.

Аутар абяцае клікнуць кліч па весцы, прызываючы паслухаць наддзьвінскага дудара, які будзе пяяць:

Аб Язуску сьвятом,
Аб б Матульцы сьвятой,
Аб зямліцы раднoй,
Аб сардэчных палех,
Аб мужыцкіх панох,
Аб судзьдзях, што як зьмей,
Аб свабодзе людзей,
Аб дабры, што Бог дасьць,
Як ядтрыме напасьць.

На гэты покліч паваліць народ, як мухі на мед.

Ну, здароу будзь Дудар!
Цяпер песьні нам сей,
То і узыйдуць жывей,
То і пусьцяць пышы,
Будзе хлеб для душы.

5. *Якуб Т....кі* *) (13 лістап. 1858 р. Магілеу) піша невялікі верш пабеларуску:

Слоуна з неба Божы дар,
Панаддзьвінскі дудар,
Завярнуу у маю хату,
Як-бы к куму, або свату.

*) Хто укрыты тут (Т...кі) мне не вядома.

Аутар на свaей жалейцы стараецца іграць у тон дудцы госьця.

6. Далей ідзе „К. Дудару Арцему, ад наддзьвінскага музыкі.“ (Віцебск. 23 марца 1859 г. Ягельле Пранціш. вуль. *)

Што табе дудар прысьпело
Сьмела песьні завадзіць?
Ці то легкае, брат, дзело
Нашу брацьцю прасьвяціць?

За асьвету простага народу можа трапіцца шмат няпрыемнасьці:

Страціш голас і здароуе,
І дуду упусьціш з рук,
І абмыешся сьлязамі,
І падумаеш ня раз:
„Божай ласкі нет над намі
І нет прауды сярод нас!“

Але сьпяваць (пісаць вершы) усе-ж такі трэба, і Бог прызначыць за гэта пяуцу вянок з белых рож і васількоу:

Белы рожы—то за гэта,
Што ты совесьць беліш нам,
Што нас вывеу ад Яхвета.
Хоць наш бацька, кажуць, Хам.
Васількі—то, брат, нябесы,
Адкуль кожны Божы дар,
Адкуль сонцо, дожджык, росы,
Адкуль мы і ты, дудар...*)

*) Яго імя Пранцішак Эліґіуш Караффа—Корбут. Памер у Варшаве у 80 годах. У яго у Варшаве зьбірауся беларускі гурток: Плуг (Пяткевіч А.), Каратынскі і др. Вестка Р. Земкевіча.

Ен-жа (Eligi Franciszek ul z nad zachodniej Dzwiny, 23 marca 1859 r. Witebsk) напісау папольску верш у рэлігійным духу аб царьсьцве Божым на зямлі, які пачынаецца словамі:

Czem że jest nasze życie? Starę to pytanie...

7) Aleksander Chodecki (24 grudnia 1859 r. Mohilew) z nad Wisły выказвае свае уражаньні пры досьвідках беларускай інтэлігэнцыі таго часу з „палякоу“, гатовых падняць паустаньне. Зьвяртаючыся да А. Дарэускага, аутар гаворыць:

„A tymczasem poczciwy Białoruski dudarzu, ciągnij dalej swoją propagandę... i dmuchaj w węgle... toć z czasem wytrysnie i płomień...“

8) *В. Марцінкевіч* (з ліст. 1858 р.) зьмясьціу 3 куплеты свайго перакладу на беларускую мову „Пана Тадэуша“ Ад. Міцкевіча (Гл. „Беларусь“ № 41).

9) *А. Рыпінскі* (Кукавячын, 1860) напісау беларускі верш у 6 радкоу (Гл. „Беларусь“ № 20), польскі у 2 радкі і яшчэ некалькі слоу пабеларуску.

На аснове таго, што гаворыцца у Альбоме, можна думаць, што А. Дарэускі-Вярыга быу жаданым гасьцем у тагочаснай беларускай шляхты, як прадстаунік яе думак і жаданьняу. Любіу ен, як відаць і народ. Дзеле таго, каб судзіць аб яго літэратурнай здольнасьці,—мы ня маем досыць матар'ялу.

*) Гэтая песьня уся, у крыху іншай рэдакцыі, надрукована у „Н. Ніве“ за 1912 г. № 45.

Ваенная прауда.*)

Летам у ліпні было гэта,
Як цары усяго сьвета
Здумалі вайну вяліку,
Сабралі людзей бяз ліку.
Ня далі жыта нам пажаць,—
Прыказалі ваяваць.
Пашло па двух, па трох з хаты
У праклятые салдаты.
Там далі стрэльбы, шынэлі
I у зяленае адз'лі.
Началося і вучэньне
Гасудару увялічэньне
I яго сямьі вялікай
I тэй таупе сытай, дзікай,
Што убіралася у мундзіры,
А звалі іх—камандзіры.
Пасьля вучылі іх страляць,
Людзей, братоу як забіваць.
Называлі іх урагамі.
Уміралі людзі стагамі,
То ад куляу, то ад газу
Памнога тысяч разу.
Знарады так і гудзелі...
Мы у Прусію ляцелі.
Было у нас усе—і каша,
I усюды брала наша.
Узята Галіцыя і Львова,
Пірамышль крэпасьць—гатова.
Бліскі быу канец пабеды,
Да нашліся Мясаеды:
Сталі дабро таргаваць
Ды Расію прадаваць.
Ім у помач Сухамлінау—
Каб навекі ен згінуу!—
Ня прыслау ен нам знарадау,—
Зьбіліся мы з толку, з ладу.
Немцы жарэць, аж курыць,—
Нам нечым пушкі набіць.
Асталося адно спасеньне—
Кінуцца у адступленьне.
Ляцелі, як у вырай гусі,
Праз Польшчу да Беларусі.
А уся Польшча крывей зьліта.
Вайна прайграна ды й квіта!
Бо хоць у Беларусі стаялі,
Але ужо мала ваявалі.
Урэшце прышла пара,
Што скінулі мы цара
Ды давай думаць аб долі:
Ці ваяваць ужо нам болі?
Можа лепей памірыцца,
Бо біць бліжніх не гадзіцца...

Мы сталі усе панамі,—
Ня было старшых над намі.
Як хто хацеу, так і жыу
I што уздумау, гаварыу.
А ужо аб зямлі і волі
Было гутарак найболі,
Нават глухая Параша
Цьвярдзіла, што усе наша.
Зямлю, лясы і двары
Бярэце, гаспадары!
I так з нашай гаспадаркі
Дома сталі адны сваркі.
А скажу прауду вам, брацьця,
Што нам, як старой Агапе,
Як у хаце хлеба ня стала,
Гаспадыняй яна стала;
Ня мела кашулі для унучкі,
Ні сабе добрай анучкі.
Так і у нас цяпер на полі—
Куча адохлых ляжыць коні.
Сталі людзям каней дарыць
Да і у іх нечым карміць.
Мала стала людзям есьці,—
Паехалі да Бярэсьці.
Каб скарэй вайну канчаць,—
Надаела ваяваць.
З пачатку добра было толькі,
Як скасавалі манапольку.
Хоць мучыла нас, як трэба,—
На зямлі ужо стало небо.
Ці у будні дзець, ці у нядзелю,
Ціха у хатах сядзелі.
Ня чуць было шуму, крыку
I гэтых пьяніцау бяз ліку,
Што бьюцца, крадуць і рабуюць,
Па начох людзей мардуюць.
Усякі глядзеу і дзівіуся,
Як наш народ пераманіуся.
Для чарцей сталі сухоты:
Без гарэлкі няма работы.
Бо бяз гэтай подлай гары
Ці будзе у пекле кары?
Злые чэрці дзяруць глоткі,
Што у Расіі няма водкі.
Сталі думаць, гаварыць,—
Навучылі баб квасок варыць.
Бабы кумку-квас варылі,
Муку і цукар глумілі.
А падмовілі Сымонку,
Каб ім ціснуу самагонку.
Пашла у гору самагонка,—
Разбагацеу наш Сымонка.
Кумку ен ім прадавау,
Сто рублеу за кварту брау.
Кучу грошай наскладау.
Муку і жыто перагнау.
„Хлеба, тата"—крычаць дзеці.
А тут мышы дохнуць у клеці.
Жонка голаву скрабе:
Не дастаць мукі нігдзе.
. . . . *) пацехі
Чуць не паузлазілі на стрэхі.
Нават сказау Люцыпар сам:
„За самагонку мідаль дам,
Бо каб ня гэта самагонка,
Было-б у нас у пекле тонка;
А цяпер—будзе гасьцей,
Тых што пьюць яе часьцей,
Бо з самагонкі і жанатыя
Прост да дзеукі ідзе у сваты.
Праз яе крадуць, махлююць,
Рэжуць, паляць і мардуюць.
Словам, дзе яно бярэцца?
Нам заусюды удаецца."
У канцы сталі мы мірыцца
Ды дадому расхадзіцца.
Дзеукі надта пасмутнелі,
Што выйсьці замуж не пасьпелі,
Упярод абы хацела,
Каждая жаніха мела.
Трудна было адхрысьціцца,
Так усякі лез жаніцца.
А хто лепей ухітрыуся,
Той два-тры разы жаніуся.
Усе везьлі у тые краі,
Дзе жывецца, як у раі,
Нічога ня трэба рабіць,
А па-панску целля жыць.
Прауда, дзеукі тры галочкі
Насілі крамные сарочкі.
У руках работы ня мелі,
А семечкі толькі елі,
Задзіралі уверх галовы,
Навучыліся чужой мовы;
Часта ігралі у карты,
Толькі й чууся сьмех і жарты.
Хоць вясковые цяцеры
Думалі, што ахвіцэры
Ім за мужау астануцца,—
Бо жартуюць і сьмяюцца,—
Але адны асталіся,
Бо розумам ня зышліся.
Усе перад тэй нялзелі
Скарэй ад нас уляцелі.
Асталіся нашы Манькі,
Нашы Зосі, нашы Дарkі,
Асталіся і Агаткі,
Цьубіраные у палаткі.
Хоць не забылі яшчэ мовы,
Але баляць ім галовы.
I не аднэй можа к вясне
Бацян нешта прынясе.
I просе Бога не адна,
Каб ізноу прышла вайна.

Баутручок.

*) Гэты радок отраціуся.

*) Гэты верш ходзіць у народзе у рукапісах. Рэдакцыя идтрымала яго ад свайго знаемага (Р. Д—го) з-пад Радашковіч. Аутар схавау сябе пад псеудонімам „Баутручок".

Рэдактар-выдавец
Яд. ЛУЦЭВІЧ.

З дазв. вайсков. цэнзуры № 50, 20/XII.
Менск. Друкарня Інвалідау.